

EGY IRODALOMTÖRTÉNETI KÉZIKÖNYV
BIBLIOGRÁFIAI MELLÉFOGÁSAI

A magyar irodalom története 1945—1975. IV. A határon túli magyar irodalom. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.

Vannak elvetemült irodalmár kéjencek, akiknek nem titkolt szórakozásuk, hogy megkülönböztetett figyelemmel olvassák a bibliográfiákat, hátha olyan adatra akadnak, amelyet még nem tudnak; ezzel egyrészt önnön naprakészségüket és bennfentességüket latolgatják, másrészt pedig alkalmat találnak agykérgük elmeszesedési fokának figyelésére. Ha éppen nincs kéznél fogyasztható friss bibliográfia, amikor megteszi a friss telefonkönyv, esetleg a székváros századfordulós lakónévjegyzéke is, hisz ezekben éppen annyi érdekesség lapang, mint egy mai bibliográfiában. Milyen kár, hogy ezek a források nem örvendenek kimondott népszerűségnek, pedig a szépírók és kultúrhistorikusok s persze a történészek és a többi társadalomvizsgáló is rengeteg adatot találhatnak bennük.

Ily módon kellő (ön)iróniával leleplezve kedvez szórakozásunkat és kikapcsolódási módszerünket, hadd számoljunk be újabb bogarászásunk sok tekintetben nem éppen megnyugtató és lélekemelő eredményéről. A fölkkent céhbeliék közismert becézó hajlamával „spenótnek” nevezett magyar irodalomtörténeti kézikönyv hetedik részének IV. kötete* került a kezünkbe (nem vagyunk álszerények: egyáltalán nem véletlenül), s természetesen sort kerítettünk a főszöveghez ragasztott könyvészet füzletítéséhez is. Hadd szögezzük le rögtön: ez a bibliográfiai összeállítás nem jugoszláviai magyar bibliográfus munkája, ami természetesen egyáltalán nem mentheti a benne szereplő tekintélyes baklövéseket, melléfogásokat. Kiválóan alkalmas viszont arra, hogy a „hírünk a világban” ismételten elgondolkodtasson bennünket. Azt állapíthatjuk meg ugyanis, hogy a kötet főszövege ismer bennünket — ez egyébként nem szolgál meglepetéssel: jugoszláviai magyar irodalomtörténészek írták, akik az Istvánok között különbséget tudnak tenni —, nem így azonban a bibliográfia.

Mielőtt e könyvészet böngészésébe kezdtünk volna, az a gyermekes elképzelésünk volt, hogy e kézikönyvben egy helyen megjeljük honi magyar irodalmunk 1945 és 1975 közötti könyvészetét, illetve annak tekintélyes részét. Ha már maga a kötet oly soká készült, mint a Luca széke, abban reménykedtünk, hogy a bibliográfia emészthető lesz. Reményleni bátorítottuk ezt azért is, mert akadt néhány honi „puska”, amit jól fel lehet(ett) (volna) használni, ha a bibliográfus összeállítók nem kívántak maguk önálló kalandba bocsátkozni. (Csáky S. Pirooska kötetére, Fehér Ferenc 7 *Nap*-beli sorozatára és Pastyik László bibliográfiai sorozatára gondolunk, mint alapvető segédeszközökre, ha valaki ilyen munkálkodásra adja a fejét.) Úgy látszik azonban, hogy a „spenót” bibliográfusai nem éltek ezzel a kézenfekvő lehetőséggel. Nagy ikár.

A kezünkben tartott kötetnek egyik nem titkolt küldetése, hogy a tájékozatlan és méla olvasó számára adatokat szolgáltatson: vajon ki kicsoda (hogy ne mondjuk: who is who?) az ötágú sípnak becézett egyetemes magyar irodalom határokön túli részében. Éppen ezért azzal a naiv várakozással lapoztuk a kötetet, hogy szerzői (a bibliográfusok is!) tudják, ki kicsoda ebben a tarka színlképben. Az eddig elmondottak és az alább felsorolandó példák azonban arról fognak meggyőzni bennünket, hogy — legalábbis a jugoszláviai magyar irodalom esetében — ez nem állítható jó lelkiismerettel. Persze a mi irodalmunk is bebizonyította régebben, hogy nem minden esetben tud különbséget tenni Tandori Dezső és Tandori Rezső között, ez a tájékozódáshiány azonban — a maga idejében — elnyerte a szükséges helyreigazítást. Az általunk forgatott kézikönyv jó fél esztendeje fongalomban van és rendelkezésre áll, eddig azonban senkinek nem jutott eszébe, hogy megkövesse a két (bibliográfiailag) összekevert költőt: Brasnyó Istvánt és Bosnyák Istvánt.

A további töprengés előtt lássuk azonban a példákat. A kötet 137. lapján olvashatjuk Bosnyák István műveinek jegyzékét, valamint a vonatkozó irodalmat. Az utóbbiban már az első szó kékvérűsége valló ipiszilonnal ajándékozza meg Podolszki József családí nevét. Ettől eltekintve a töle idézett kritika még Bosnyák Istvánra vonatkozik. Vajda Gábor cikke ugyancsak. Az ezután következő tizenkét, apró betűvel szedett sor azonban a figyelem- és ismerethiány, hogy ne mondjuk: vastag hanyagság mintaképe. Mert mit is mutat ez a szimpatikus egyveleg? Az összeállítók a két illusztris jugoszláviai magyar szerzőt (talán azért, mert mindkettő költő is), Brasnyó Istvánt és Bosnyák Istvánt egy kalap alá veszik. Ebből kifolyólag aztán tizenkét, Brasnyó-könyvről szóló kritikával Bosnyákot ajándékozzák meg. Három esetben olyannyira, hogy az eredeti kritikacímek Brasnyóját is — az egyszerűség kedvéért — Bosnyákra igazítják. Ebből aztán — többek között — e sorok írója megtudta, hogy az ÉS-ben 1971-ben Tábor Ádám „Bosnyák, Jung” címmel írt róluk kritikát, továbbá azt, hogy Danyi Magdolna „Bosnyák István költői szociográfiájáról” értekezük, valamint azt is, hogy Bosnyák István gyermekek számára írt egyik opusáért 1975-ben Neven-díjjal koszorúztatott meg. Ez a furcsa metamorfózis e sorok íróját is felvilágosította arról, hogy — tudtán kívül — 1974-ben Bosnyák Istvánról értekezett, mégpedig egy gyermekkort idéző opus kapcsán. A 137. lap nonszenszeiből ennyi is elég, bár a lista korántsem merült ki.

Hogy a figyelemhiány és a memóriazavar mily mértékben volt jelen a bibliográfia szerzői esetében, azt az is szépen illusztrálja, hogy a 138. lapon, ahol Brasnyó István művei sorakoznak a vonatkozó irodalommal együtt, az előbbi bekezdésben emlegetett tucatnyi, tévesen felsorolt ismeretetés közül három megismétlést nyer (Varga István, Kopeczky Csaba és Danyi Magdolna írása), azzal, hogy Danyi Magdolna ebben az esetben már Brasnyó István költői szociográfiáját vizsgálgatja.

Ha dühöngeni lenne kedvünk, akkor itt elmondhatnánk, hogy Brasnyónak majd két tucat könyve jelent már meg (fordításos kötetekről nem is beszélve!), Bosnyáknak pedig ha könyve nem is ennyi, de cikkeinek, tanulmányainak, kritikáinak száma — csak 1975-től idáig számítva — meghaladja a százat! A két Istvánnak tehát bibliográfiai tekintetben nem volt szerencséje a „spenót” halhatatlanná avató kötetében. Erről ennyit.

Burány Nándor és Kopeczky László neve (és opusa) ugyancsak nem hasonlít, még csak nem is két Istvánról van szó, Juhász Erzsébet kritikája Burány *Különszobájáról* mégis megtalálható a Kopeczky-irodalom jegyzékében is.

A Csépe Imre-irodalomból az eddig félretájékoztatottak megtudhatják, hogy paraszttíróknak 1951-ben Szuboticán *Kalászok* című műve jelent meg. Ebben az adatban persze akad némi igazság is, jelesen az, hogy a nevezett című antológiában valóban szerepel Csépe is. Persze ezt az antológiát, a *Téglák, barázdák* cíművel együtt a 134. lap „Antológiák, gyűjteményes kötetek” című részének élére kellett volna illeszteni, ha már az antológiák felsorolást nyerne a nevezett időszakban.

Thurzó Lajosnak életében mindössze két kötetet jelent meg. A *Tavas Jánoska elindul* címűről a bibliográfia nem emlékezik meg. Aminthogy a bibliográfia szerint Thurzóról nem is szól elérhető irodalom. A valóság közben az, hogy Fehér Ferenc *7 Nap*-beli sorozatának első darabja éppen Thurzóról szól. Ezt bátorkodjunk megemlíteni azért, mert a kötet bibliográfiájának jugoszláviai magyar része ezt a sorozatot ismerni látszik; sűrűn hivatkozza.

Az Általános irodalom című rész közli, hogy Čurčić Marija 1973-ban gyűjteményt állított össze *A vajdasági nemzetiségek irodalma* címen. Ebben az adatban is lappang bizonyos mérvű igazság: annyi, hogy Čurčić Marija összeállította az 1945 és 1972 közötti jugoszláviai magyar irodalom könyvészetét. Ezzel szemben a valóban ideillő adat az, hogy a füzetben Bányai János írt összefoglalást A jugoszláviai magyar irodalom áttekintése címmel. A gyűjteményt Kovaček Božidar bevezetője nyitja, ebből arra lehet gyanakodni, hogy ő is szerkesztette.

Ezek után már csak begyinteni lehet arra, hogy a kötet könyvészte Herceg János *Embersor* című *Híd*-díjas kötetének címét éppen olyan slendriánul „Embersorsnak” tünteti fel, mint tájékozatlan és jobb sorsra érdemes volt egyetemi hallgatóink.

A példákból ennyi bizonyára elég is. Valószínűleg van sokkal több is, s nem lenne rossz egyszer az egész huszonhárom lapnyi sűrűn szedett anyagot tüzetesen áttekinteni, hiányait, baklövéseit részletesen elemezni. Az a gyanúnk ugyanis, hogy az egész baklövés-sorozat egyfajta jól ismert viszonyulás, hozzáállás eredménye. Ez pedig már nemcsak az Istvánok összekeverésével és összemosisásával értelmezhető; ez már tudatza-
var kérdése.

Jelen cikkekünk mindössze a bibliográfiai melléfogásokra szerette

volna felhívni a figyelmet, hátha egy újabb kiadás esetében mód nyílna kijavításukra. Mert az sem baj, ha egy bibliográfia pontos és lelkiismeretes munka eredménye.

JUNG Károly

S Z Í N H Á Z

TIZENHATODIK BITEF

(*Gazdaság és színház*) Rendhagyó módon az idei BITEF katalógusának bevezetője nem az újszerű színházi törekvésekről, a klasszikus művek átértelmezéséről, a kőszínházon kívüli szabálytalan játékterekről, a mítosz és valóság, a realizmus és absztrakció vagy az új rendezői kísérletek és a színházi gyökerei közötti korrelációról, a neoteatralizmusról, a színházi postavangardról, hanem a világgazdasági helyzet és a belgrádi rendezvény közötti mind nyilvánvalóbb összefüggésekről tájékoztat. Régióta közbeszéd tárgya a BITEF anyagi válsága, már-már éppúgy klasszikus téma, mint általában a színházválság. Hogy azonban a katalógus szakmai kérdések helyett gazdasági problémákra irányítja a nemzetközi színházi fesztivál közönségének figyelmét, az akár szimptomatikus is lehet, s nem is kizárólag egyetlen rendezvény további sorsára, hanem tágabb, sőt egészen tág, tehát színházon kívüli állapotokra és összefüggésekre vonatkoztatva. Abban az általános emberi, emberiségi viszonylat-labirintusban, amelyből egyes esetekben, mint pl. a nehézségek ellenére nemzetközi szolidaritással létrehozott XVI. BITEF, talán inkább mutatkozik kiút, mint az egyre szövevényesebbé váló világhelyzet egészét tekintve, sajátos felfigyelní, miféle tendenciákat mutatnak a művészetek és közörtlük talán nem is utolsósorban az, amelyek legaktívabb kapcsolatban van „fogyasztóival” — a színház.

A világgazdaság — nemkülönben az általános helyzet — és a színház összefüggéséről, az előbbinek ez utóbbira való hatásáról lehetetlen egy tíz-egynéhány előadásból sok esetlegességgel összeállított fesztiváli műsorból következtetni. A katalógus négykezes (Mira Trajković és Jovan Ćirilov írta) bevezetőjének jelzett utalása mégis arra kényszerít, hogy legalább az ötlet tudomásulvételének fokán ideírjam a kérdésként felvillanó gondolatot: kapcsolatba hozható-e az egyre nagyobb jelentőségűvé váló és mindinkább fenyegető gazdasági helyzet az ún. politikai színház újjászületésével és fokozódó népszerűségével? A XVI. BITEF műsora nem kínál ehhez a felvillanó gondolathoz elegendő támpontot, de figyelmen kívül sem hagyható, hogy akkor, amikor a műsorfűzet az általános gazdasági állapotokra utal, az egyes előadások könnyen sorolhatók